

“NETOCHKA NEZVANOVA”, BƯỚC ĐẦU CỦA MỘT TÁC PHẨM LỚN

1.

Sự thật, loạt truyện ngắn xuất bản trong năm 1848 này chỉ là để đáp ứng cho nhu cầu cần tiền của Dostoievski. Từ lâu, nhà văn đã dự trù ý tưởng về một cuốn truyện dài. Ba tháng sau khi xuất hiện Những Người Nghèo Khó, Dostoievski kể với Mikhail:

“Em đang định sáng tác một tiểu thuyết lớn cho Nekrásov xuất bản. Tác phẩm này cũng sẽ giống như Những Người Nghèo Khó, đầy sống động, thành công....”

Thế rồi, trong cơn u uất phát sinh từ sự thất bại của Nhị Trưng, nhà văn chỉ mơ đến sự “chạy trốn tất cả mọi chuyện chung quanh”, hay đến chuyện đi Ý để “viết tác phẩm lớn”.

Kế hoạch này được Dostoievski phác họa với những chi tiết tỉ mỉ trong thư đề ngày 7/10/1846 viết cho Mikhail:

“Em sẽ bỏ ra sáu tháng ở Ý để sáng tác, sẽ gửi một phần về cho Nekrásov và nhận lấy 1,200 rúp. Từ Rome sẽ đi thẳng sang Paris trong hai tháng rồi trở về Nga. Trên đường về, sẽ cho chào đời phần hai; lại tiếp tục viết cho đến mùa thu 1846 để xong phần ba và bốn. Phần một khi ấy đã được xuất bản bởi Nekrásov dưới thể thức mở đầu. Ngay bây giờ trong óc em, sơ đồ phần một và phần hai đã thành hình rồi anh ạ.”

Cuối tháng 10/1846, Dostoievski lại kể với anh:

“Bây giờ em đã viết xong Bà Chủ Nhà Trọ và sẽ không xuất bản gì cả cho đến sang năm, đồng thời vẫn đang viết tác phẩm lớn. Nhưng phải nói rằng, ngay từ khởi đầu của nó, em đã không tìm thấy nổi bình an.”

Tựa đề “tác phẩm lớn” này được nhắc đến lần đầu trong lá thư ngày 17/12/1846:

“Em đang bị đè nặng bởi một tác phẩm và cam đoan với anh là sẽ mang phần một của tiểu thuyết Netochka Nezvanov đến cho Krayevski vào ngày 5/1/1847”.

Đến tháng 1/1847, Krayevski vẫn chưa nhận được phần một. Nhà văn không mất niềm tin, viết cho anh:

“Anh sẽ sớm được đọc Netochka Nezvanova thôi.”

Tuy nhiên *Netochka Nezvanova* mãi vẫn không thấy chào đời. Bà Chủ Nhà Trọ đã làm trệch hướng đi của *Netochka*. Thêm bởi nhu cầu tiền bạc mà Dostoievski bị bắt buộc phải dành thì giờ viết “các bản văn nặng ký” cho tờ St. Pétersbourg Nhật Báo. Nhưng ông vẫn hy vọng rằng cuốn “tiểu thuyết lớn” sẽ được xuất bản vào cuối năm 1847.

Cuối năm 1847, tác phẩm vẫn còn mịt mù tăm khói. Suốt năm 1848, nhà văn phải viết toàn “*những bài tâm thường*” (mà ông cho là “*một tội lỗi chống lại nghệ thuật*”) để kiếm sống qua ngày.

Chỉ trong những khoảnh khắc rỗi rảnh hiếm hoi, *Netochka Nezvanova* mới được tiếp tục.

Sau cùng, tháng 2/1849, trong sự dàn xếp với “nhà thầu” Krayevski và thuyết phục được Krayevski ứng ra số tiền 100 rúp đặt trước cho “*quyển tiểu thuyết lớn*”, Dostoievski mới kiêu hãnh tuyên bố với Mikhail:

“Em đang viết tác phẩm bởi thứ nhất là em yêu nó, thứ hai em biết là mình đang sáng tác ra một điều giá trị. Em sắp kết thúc nó anh ạ.”

[*Netochka Nezvanova* được dự tính viết thành 6 phần qui mô. Nhưng từ đầu năm 1849, trên tờ *Tổ Quốc*, nó chỉ xuất hiện ba phần thành ba câu chuyện riêng biệt kết cấu với nhau (*thời thơ ấu, thời tuổi trẻ của Netochka*) và được độc giả hâm mộ nồng nhiệt.

Ngay sau đó, cuối năm 1849, biến cố lưu đày đưa đến trong định mệnh nhà văn. Vì vậy tác phẩm phải để dang dở và không bao giờ Dostoievski còn trở lại với các phần kế tiếp của nó.]

2.

Phần thứ nhất là câu chuyện về

Yefimov, con trai một nhạc sĩ nghèo, thường chơi kèn clarinette trong giàn đại hòa tấu thành lập bởi một vị điền chủ.

Kể từ khi vị nhạc trưởng người Ý để lại cho Yefimov cây vĩ cầm của ông ta thì “điều bí mật” đi vào đời Yefimov. Sự thừa hưởng này mang tính cách quái đản. Yefimov cho đến lúc này chỉ là người chơi kèn clarinette, bỗng dưng trở thành một nhạc sĩ vĩ cầm đầy tài năng. Nhưng cũng từ khi ấy, ông rơi vào nỗi buồn sâu không chữa trị được, khí chất đậm ra nóng nảy.

Một bữa, Yefimov bảo người điền chủ: “Ngôi nhà ông không phải là chỗ để tôi ở. Tôi cho ông hay, ma quỷ đã xâm nhập vào người tôi. Tôi sẽ nổi lửa đốt nhà nếu còn lưu lại đó. Điều ấy mới chỉ xảy ra với tôi thôi.”

Thế rồi Yefimov phung phí tất cả những lợi tức riêng, lang thang gia nhập từ giàn nhạc tỉnh này qua giàn hòa tấu tỉnh khác, cuối cùng đến Pétersbourg, trở thành một kẻ hoàn toàn khánh kiệt.

Tại Pétersbourg, Yefimov làm bạn với chàng nhạc sĩ B. Chàng này nhận thức được ngay, sau bảy năm sống cuộc đời phóng đãng nghèo khổ, nhà vĩ cầm đã tiêu tán hết mọi tài năng. Do đó –theo chàng nhận xét-- lúc bấy giờ Yefimov chẳng có lý do gì để nói đến “món quà tài năng” của ông ta nữa.

Cứ một lần chia tay chàng nhạc sĩ B. là lại một lần Yefimov lún sâu hơn trong tuyệt vọng. Sau cùng, Yefimov lập gia đình với một góa phụ đang sống với Netochka Nezvanova hai tuổi, đứa con gái riêng của người chồng cũ.

Netochka Nezvanova kể:

“Đó là một người đàn bà không hạnh phúc. Trong quá khứ bà từng là cô giáo đẹp, học thức cao, lâm vào cảnh nghèo khổ vì đã làm vợ cha tôi, một công chức già nua. Bà thường đi tới đi lui quanh phòng trong nhiều tiếng đồng hồ, về không có gì mệt mỏi, luôn cả vào ban đêm khi bà không ngủ được. Hình như có một nỗi đau đớn nào đang dày vò bà? Bà đi bách bộ, thì thầm một mình như thể chỉ mỗi bà hiện hữu trong phòng. Những khi ấy, bà giang rộng hai tay, rồi gập chúng lại trước ngực, xong vắn vẹo đôi bàn tay trong cái vẻ thông khổ ghê gớm trông đến thật tàn nhẫn.”

Lúc bấy giờ, người nhạc sĩ truy lạc lại tuyên bố rằng cuộc hôn nhân làm tàn phá hết mọi tài năng ông. Ông đổ cho vợ là nguyên nhân tất cả những thất bại của mình. Ông thề nguyện sẽ không cầm cây violon trên tay cho đến ngày nào vợ ông còn chưa chết. Ngay chính điểm này của Yefimov đã cho thấy sự điên loạn bắt đầu khai mở.

Tám năm trôi, Netochka đã đến tuổi hiểu biết. Cô cảm thấy như vừa thức dậy sau một giấc ngủ vùi. Sự liên hệ không thân thiện giữa mẹ và cha kể đã làm rối loạn tâm hồn cô không ít:

“Ngay từ nhỏ, tôi đã nghe đau khổ với một nhịp độ không nhận thức được (...) Tôi không ngạc nhiên điều ấy, bởi vì sống giữa những con người kỳ dị như mẹ và cha kể, tự tôi hẳn phải hóa thành một đứa nhỏ tâm tính dị kỳ.”

Có một chàng nhạc sĩ vĩ cầm danh tiếng tên S. đến Pétersbourg. Yefimov xúi giục Netochka đánh cắp số tiền cuối cùng của mẹ cô để ông dùng đó mua một vé dự buổi trình diễn của chàng nhạc sĩ. Sau khi từ cuộc hòa nhạc trở về, Yefimov đã chơi violon ngay trước thân ma của vợ:

“Tiếng violon vang lên, nhưng không phải là âm nhạc. Những thanh âm này không giống thanh âm của chiếc vĩ cầm, mà nó tựa như tiếng la hét khủng khiếp của một vật gì đó vang dội trong toàn thể khu nhà tôi tàn của chúng tôi; thỉnh thoảng lại giống như tiếng rên rỉ, gào thét, hay tiếng

khóc nức nở của một con người. Toàn thể sự tuyệt vọng được trút hết ra trong giọng đàn ấy.”

Sau đó Yefimov dắt đứa con vợ chạy ra khỏi nhà. Cô bé té nhào trên đường, bất tỉnh. Các người dân quanh vùng chặn bắt được Yefimov ở ngoại ô thành phố khi ấy đang trong cơn điên loạn thật sự. Sau hai ngày trong bệnh viện, Yefimov chết: “Ông chết bởi vì cái chết như vậy rất cần thiết cho ông. Đó chỉ là hậu quả tự nhiên của toàn thể cuộc đời ông đã trải.”

Phần hai của tác phẩm cũng là một câu chuyện độc lập:

Sau khi cha mẹ chết cả, một cách tình cờ, Netochka được đưa đến ở trong gia đình hoàng thân Kh. Tại đây, cuộc đời nàng trải qua một thay đổi lớn.

Thời thơ ấu và tuổi trẻ chóng bắt đầu hoàn toàn bị cách đoạn do bởi một cơn bệnh kéo dài. Netochka dáng vẻ rất xanh xao, tính tình khiêm nhường kín đáo. Nàng luôn chịu khuất phục trước những nổi bật của kẻ khác và cũng không có khả năng tập trung những đặc sắc trong cá chất riêng nàng. Nàng kể lại câu chuyện của mình như thể đó chỉ là vận số của một kẻ tầm thường giữa những người đáng chú ý hơn chung quanh.

Tại nhà hoàng thân Kh. có cậu nhỏ Larenka, một đứa trẻ mồ côi như Netochka, được hoàng thân đem về nuôi. Đây cũng là “một tâm hồn bị thương”. Larenka tin chắc rằng cậu là nguyên nhân cho cái chết của cha mẹ cậu và cứ nhắc mãi đến điều đã làm khổ mẹ mình như thế nào.

Netochka đối xử với đứa nhỏ bệnh hoạn này bằng một tình thương đằm thắm. Nhưng sức khỏe cậu ngày càng yếu kém, vì vậy cuối cùng hoàng thân Kh. quyết định gửi cậu đến lưu trú tại Ukraine.

Sau khi Larenka đã rời khỏi nhà hoàng thân Kh., Katya, con gái hoàng thân, cùng tuổi với Netochka, bấy lâu ở chơi nhà bà ngoại tại Moscow, lúc ấy trở về Pétersbourg, đúng vào lúc Netochka vừa khỏi bệnh. Netochka mắt xanh dịu dàng e ấp. Katya mắt đen sôi nổi cuồng nhiệt. Netochka nhạy cảm yếu đuối, ảm đạm chịu đựng, và dễ dàng ứa nước mắt. Katya, kiêu hãnh, đẹp lộng lẫy, uy quyền.

Netochka rất yêu thương Katya nhưng tình cảm này đã làm Katya bực bội chán ghét. Những lời ngợi khen của cô giáo dạy tư trên sự siêng năng cần mẫn của cô gái mồ côi càng làm dậy lên trong lòng Katya nỗi thù ghét bạn.

Kiêu hãnh nổi dậy, Katya bắt đầu dần vặt người thiếu nữ hiền lành, cắt vắn Netochka về cha mẹ nàng, chế giễu sự nghèo khổ của nàng, cười chê những chiếc áo tầm thường nàng mặc, luôn cả sự không biết khiêu vũ và chơi dương cầm của Netochka.

Netochka khóc, Katya bị phạt và buộc phải xin lỗi vì đã làm nhục bạn. Từ điểm ấy mà Katya khai triển một mối ác cảm không thể dò được đối với Netochka.

Đến một lúc, cô tiểu thư trẻ tuổi bỗng hiểu ra tình cảm của bạn, đồng thời cũng nhận từ chính mình một tình cảm tương tự. Trong một thời gian dài, Katya chỉ muốn chối bỏ tất cả mọi thứ ấy. Dầu vậy, sự tàn nhẫn của cô chỉ càng làm mạnh thêm sự hy sinh trong lòng Netochka.

Sau những cuộc đột ngột cãi nhau giữa hai thiếu nữ, cuối cùng, Katya phạm vài việc sai lầm nghiêm trọng, nhưng Netochka thay bạn mà nhận lấy về phần mình mọi khiển trách. Cô gái kiêu ngạo đâm ra hối hận. Buổi tối trong phòng ngủ, lần đầu tiên Katya tỏ bày tình cảm chân thật của mình đối với Netochka.

“Katya ôm tôi và cuồng nhiệt siết mạnh thân hình tôi. Cô thì thâm qua nước mắt: ‘Netochka, chị là vị thiên thần của em. Em yêu chị từ lâu rồi, từ lâu rồi. Nghe này, em rất yêu chị, nhưng bỗng dưng cũng thấy rất muốn ghét chị. Vì vậy mà em ghét chị, em ghét chị.

Em khám phá thấy rằng chị không thể sống xa em nên em nghĩ đây là điều khiến mình có thể dày vò chị, làm cho chị khổ. Quả tình em đã phạm một điều kinh tởm bản thủ. Nhưng tại sao? Em vẫn luôn yêu chị, mãi mãi yêu chị mà! Về sau, khi tất cả mọi chuyện trở nên không thể chịu đựng, em nghĩ, mình sẽ hôn chị một ngày kia hay là sẽ chắm dứt để chỉ làm cho chị chết.”

Trong sự thú nhận ngây thơ của cô gái đã có bao hàm một sự thật thà táo bạo. Tình yêu mở ra một vực thẳm quy tụ đủ cả mọi tình cảm tàn nhẫn, thù ghét, kiêu ngạo và ham muốn.

Câu chuyện của Katya bị cắt ngang bởi sự dời đi Moscow của gia đình hoàng thân Kh. Một bước ngoặt mới xảy ra trong đời Netochka. Nàng được gửi đến lưu trú tại nhà Aleksandra Mikhailovna, con gái đời vợ trước của hoàng thân Kh. Đó là “một người đàn bà trẻ 22 tuổi, trầm lặng, dịu dàng và đáng yêu.” Bốn năm trước, nàng lập gia đình với “một người đàn ông địa vị cao, giàu có”.

Phần ba của tác phẩm bắt đầu:

Netochka Nezvanova trải qua 8 năm trong gia đình Aleksandra Mikhailovna. Cuộc sống mới của nàng phẳng lặng yên bình giống như cuộc sống trong một tu viện. Nàng nhiệt tâm học hỏi, thấm nhuần việc đọc sách, tham dự những lớp dạy hát. Không có biến cố nào đặc biệt xảy ra thời gian này, cũng chẳng dấu hiệu nào đáng lưu ý nảy nở trong nội tâm riêng.

Người bạn và là người bảo hộ khi ấy của Netochka – Aleksandra-- cũng thuộc mẫu phụ nữ hiền lành chịu đựng. Cả hai đều nghe đau khổ, tâm hồn đầy những mơ màng chán nản. Họ ưa thích nhau và thường ôm lấy nhau mà khóc.

Netochka cố gắng tìm hiểu nổi bí mật của Aleksandra.

Như thế, 8 năm trôi qua.

Với tất cả bề ngoài, Aleksandra tỏ ra yêu thương người chồng nàng, Pyotr Aleksandrovich, nhưng mỗi khi ông hiện diện, nàng dường như cẩn thận trên từng động tác, lúng túng và sợ hãi trước cái nhìn nghiêm khắc của ông.

Có một vẻ gì thật trẻ thơ vô tội của một người mang cảm nghĩ không được giúp đỡ, tràn ra theo với tình thương và sự dịu dàng trong "trái tim đau khổ" ấy. Điều đó giống như thể "một kỷ niệm đau đớn nào đã dày vò và lóe sáng trong tâm hồn Aleksandra."

Chồng nàng là một người đàn ông cao gầy, cố ý che đậy ý nghĩ trong cái nhìn đằng sau đôi kính xanh lớn. Tính tình ông trầm lặng, khô khan và rất hiếm khi trò chuyện cùng ai, ngay cả với vợ. Đối với Aleksandra, ông luôn luôn có cái nhìn hạ cố của một ông chủ và vẻ mặt thản nhiên phô bày lòng thương hại.

Thế rồi, do sự tình cờ mà Netochka biết được điều bí mật của Aleksandra.

Một buổi, lật trong quyển tiểu thuyết "St. Ronan's Well" của Walter Scott trong phòng đọc sách, Netochka khám phá thấy một lá thư đã cũ để gửi Aleksandra. Một kẻ lạ nào đó đã viết những lời chào vĩnh biệt cho người mà suốt tình bạn trinh nguyên đã làm phấn chấn hoan hỉ anh, khiến thay đổi tâm hồn anh --một kẻ tâm thường thô lỗ-- bằng một tình yêu thương xót:

“Vâng, em yêu anh nhiều lắm, em yêu anh bằng tình yêu một người em gái yêu anh của nàng; em yêu anh như thể yêu một sáng tác riêng em, bởi vì em đã làm sống dậy trái tim anh từ cõi chết, đánh thức ý nghĩ anh từ sự tăm tối và tưới nguồn hy vọng êm đềm vào lòng ngực anh. Nhưng anh không thể và cũng không bao giờ kể từ đây còn dám gọi em là em gái nữa...”

Theo lá thư, Netochka biết rằng tình yêu của họ đã bị khám phá. Những lời đồn đãi về họ nổi lên. Người này phải rời bỏ Aleksandra, nhưng vẫn tin tưởng rằng chồng của nàng sẽ bảo vệ người vợ vô tội khỏi những lời vu khống:

“Bây giờ anh phải gặp chồng em bởi vì cả hai chúng ta đều không ai xứng đáng với ông ấy dù chúng ta chưa làm gì nên tội. Ông ta tự đoán biết tất cả. Ông ta phải một cách anh hùng đứng sau lưng em, có bốn phận cứu em.”

Netochka hiểu được thâm kịch của "những con người phạm tội thật là vô tội" này. Pyotr Aleksandrovich đã bảo vệ vợ nhưng ông không bao giờ tha thứ cho vợ về tình yêu dành cho kẻ khác. Ông biến đổi sự đại lượng sang hình thức dày vò, tra khảo tinh thần vợ bằng phương pháp chuyên chế thật sâu sắc tinh vi.

Đoạn cuối tác phẩm bị rơi vào dang dở.

Pyotr Aleksandrovich biết rằng Netochka đã nhận rõ được cá chất thật của ông nên quyết định rửa nhục. Bất ngờ ông đến phòng đọc sách trong lúc Netochka đang giữ lá thư nguy hiểm trong tay, và ngay sau đó, trước sự hiện diện của Aleksandra, ông buộc tội Netochka về thái độ xấu đã coi lén thư người khác. Và ông quay sang nói với vợ:

“Hãy tin tôi, thưa bà, tôi biết bổn phận của tôi. Tuy rằng một cách đại lượng, bà có thể tha thứ cho tôi, nhưng tôi vẫn sẽ nói như trước kia rằng ‘Tội ác luôn luôn vẫn là tội ác, tội lỗi luôn luôn vẫn là tội lỗi’. Xấu hổ, giấu diếm, ô nhục gì chẳng nữa cũng không đáng tệ so với cảm nghĩ suy đồi được tạo ra trong lòng bà.”

Tính hiểm độc vô tận và lòng ham muốn trả thù mở tung để cái vẻ bề ngoài đạo đức không còn quan trọng với ông. Cuối cùng, ông đã giáng được một cú đấm tối hậu, chỉ từ xuống trên người vợ nạn nhân của mình.”

*

* *

Do bởi án lưu đày Tây Bá Lợi Á bất ngờ đưa đến trong định mệnh mà nhà văn phải bỏ dở toan tính cho chào đời một công trình sáng tác có tầm vóc lớn. Dầu vậy, tất cả những ý nghĩ và hình ảnh phong phú đều tập trung trong câu chuyện này. Suốt cuộc đời còn lại, Dostoievski không bao giờ tiếp tục trên tác phẩm, nhưng có thể nói rằng Netochka Nezvanova là biểu tượng như một khởi đầu tuyệt diệu cho những tiểu thuyết vĩ đại sẽ được thành hình về sau.

[]